

Vojni zapovjednik hlebinske križarske grupe Mato Šain sa suprugom

Vođa hlebinskih križara Andro Kokor

Stjepan MRAZ

IZ POLITIČKE POVIJESTI PODRAVINE NAKON DRUGOG SVJETSKOG RATA

Križarski pokret u Hlebinama i dijelu Podravine

1. Političko stanje u Hrvatskoj i Hlebinama nakon sloma Nezavisne države Hrvatske

Propašću Nezavisne države Hrvatske, hrvatska se vojska 5. svibnja 1945. g. počela povlačiti u pravcu Slovenije prema Austriji, s namjerom da se kod gradića Bleiburga preda angloameričkim vojnim snagama i tako spasi od komunističke osvete. Povlačenje je trajalo desetak dana, da bi se 15. svibnja uz prisustvo britanskih časnika, jugoslavenskoj partizanskoj vojsci predalo oko 500 000 hrvatskih vojnika i civila. Na bleiburškoj poljani Hrvati su predali naoružanje, zatim svrstani u redove i kolone te pod pratnjom jugoslavenskih i britanskih vojnika krenuli prema Jugoslaviji. Približavajući se granici Britanci su postepeno napuštali kolonu, pa je ubrzo jugoslavenska vojska preuzela potpunu kontrolu nad hrvatskim zarobljenicima te nad njima provodila masakr do tada nezabilježen u povijesti ratovanja. Oružanu pratnju zarobljenika vršila je jugoslavenska III. Armija, sastavljena pretežno od vojvodanskih, bosanskih i srbijanskih partizanskih jedinica. Kroz Sloveniju i Hrvatsku zarobljeničke kolone upućene su i u ostale dijelove "nove" Jugoslavije s komunističkim društvenim poretom. Sto su dalje stizale, mrtvih je bilo sve više. Put hrvatske vojske i civila koji je u odlasku u Austriju i povratku u Jugoslaviju trajao više od mjesec dana, nazvan je KRIŽNI PUT Hrvata, na kojem je jugokomunistička vojska pobila oko 200 000 vojnika i civila, o čemu svjedoče masovne grobnice otkrivene u Sloveniji i Hrvatskoj nakon raspada jugoslavenske države¹. Na slovenskom teritoriju masovne grobnice pobijenih Hrvata na križnom putu djelomično su otkrivene na Kočevskom Rogu, Teznu kod Maribora, Celju i ostalim područjima, a u Hrvatskoj kod Macelja, Radoboja, Maruševca, šumovitim dijelovima gore Macelj, te u jami Jazovka kod Sošica, zagrebačkom Maksimiru, na zagrebačkoj gori, Bjelovaru, kod Varaždina, Cvetkovcu kraj Koprivnice, Slavanskoj Požegi, Crnom potoku kraj Našica, Podravske Sesvetama i još mnoge druge. Preživjeli zarobljenici iz kolona križnog puta upućivani su na dosluženje vojnog roka u jugoslavensku vojsku, a civili na rad u šume, ciglane, gradnju cesta i pruga. Malobrojni su uspjeli pobjeći iz kolona smrti, sakriti se u šume i kućne bunkere, da bi se kasnije uključili u križarski pokret i tako barem na trenutak spasili glavu.

Nakon što se obračunala sa zarobljenim hrvatskim vojnicima, nova se komunistička vlast ubrzo počela obračunavati i sa civilnim stanovništvom. Najprije sa tkz. "narodnim neprijateljima" nesklonom dijelu stanovništva prema novom poretku, kakovih je u kraćem vremenskom periodu brojčano sve više. Nasilje nad imućnijim seljacima (kulacima) vršeno je s ciljem da ih se primora na ulazak u seljačke radne zadruge, koje su bile sinonim uvođenja kolektivnog gospodarstva u jugoslavensku socijalističku poljoprivredu, po uzoru na sovjetska poljoprivredna gazdinstva; kolhoze i sovhoze. Kolhozi su predstavljali seljačke zadruge, a sovhozi državna poljoprivredna gospodarstva. Kako bi se kolektivizacija na selu što brže provela, nova je vlast nametnula seljacima nemoguće obaveze u obaveznom otkupu ratarskih i stočarskih proizvoda, bez novčane naknade. Ona domaćinstva koja nisu bila u stanju

namiriti količine iz obaveznog otkupa, prisiljavana su ulaziti u seljačke radne zadruge (SRZ). U njih su unosila zemljište, stoku i inventar, osim minimalnog dijela zemljišta "okućnica" i nešto sitne stoke, čime su mogli slobodno raspolagati. Politički cilj ovih mjera bilo je ukidanje privatnih posjeda u poljoprivredi i uvođenje kolektivnog gospodarstva po uzoru na Sovjetski savez (SSSR), sve u skladu s marksističko - lenjinističkim naukom da je privatno vlasništvo stvoreno na eksploataciji seoskog proletarijata i radničke klase, te ga treba vratiti onima koji su ga stvorili. Tako je i učinjeno, no ta je revolucionarna mjera kolektivizacije sela kratko trajala. Vidjet ćemo zašto nije uspjela. Kolektivizaciji su se najžešće opirali imućniji seljaci, a pojedini su zbog toga završili i u zatvorima, kao "saboteri" jer nisu izvršili predaju svih količina iz obaveznog otkupa, te navodno sakrili dio žita u bunkere. Pojedini trgovci, napose oni koji nisu ušli u "narodnooslobodilački pokret" bili su osuđeni na zatvor kao "ratni profiteri", pošto su u ratu ostvarivali profit.

Mjere nove vlasti u oduzimanju "viškova" proizvoda u obaveznom otkupu prema seljacima, robe i inventara trgovcima i ugostiteljima, u Hlebinama i ostalim dijelovima bivše države, provodila je komunistička omladina, službeno zvana SKOJ (Savez komunističke omladine Jugoslavije). Porijeklo je vukla iz komunističkih obitelji, pa i onih koje su se dodvoravale novoj vlasti iz koristoljublja, odnosno dokazivanja da su na njenoj liniji, pošto su u prošlosti njihovi preci bili na kontra strani. Skojevcima su vrlo rado prkosili hlebinskom župniku i vjernicima, pogotovo onima koji su redovitije išli u crkvu. Uoči dana Svete potvrde (firme) održane 2. kolovoza 1946. srušili su slavoluk ispred crkve, podignut u čast zagrebačkog biskupa dr. Josipa Lacha. U "Podravskim novinama" pod naslovom "Zloupotreba propovjedao-nice" napadnut je mjesni župnik zbog nastavljanja s protunarodnim radom govoreći da bi država trebala graditi i obnavljati crkve, a ne samo ceste i pruge². Kako je školske godine 1945/46. ukinut vjeronauk u školama, seoski hlebinski župnik održavao ga je u župskim prostorijama. Kako bi omeli održavanje vjeronaučne nastave, partijski su sekretari preko skojevacu u to vrijeme organizirali razne izvanškolske aktivnosti, kako bi što manje đaka bilo prisutno vjeronauku. Drastičan primjer omladinskog odnosa prema vjernicima, dogodio se nakon uskrzne rane mise, kada su ispred crkve prevrtali ženama košare s posvećenim jelom.

Svoje "radne pobjede" skojevcima su proslavili na omladinskim zabavama, održanim u vrijeme državnih praznika za 1. maj, 29. studeni, 22. prosinac. Veselje bi obično počelo izvođenjem borbenih pjesama, a jedna od omiljenih bila je slijedeća: "Zeleni se šumski list moj je dragi komunist, zeleni se živica moj je dragi Ivica, Nebom tutnji bombarder moj je dragi proleter, Zeleni se jorgovan moj je dragi partizan (s pripjevom): Hopsaj diri diri di, skojevcima su najbolji, Hopsaj dara dara da, partija je najbolja. Seoskim kulacima, trgovcima profiterima, a kasnije i križarima bila je namijenjena ova: "Na vrh gore Plješivice sastale se izdajice, sastale se pa govore, petokraku da obore, petokraka silno jaka za radnika i seljaka, petokraka na pet lista to je značka komunist, petokraka na pet pera, to je značka proletera. Vjernicima i ostalom "natražnjačkom" svijetu, partijci su namijenili ovu pjesmicu: "Ja sam Anka partizanka i vođa sam od ustanka, nosim kapu na tri roga i borim se protiv boga, ne vjerujem u nebesa već u Marksa i Engelsa, Nosim kapu na tri roga, i borim se protiv boga, protiv boga i oltara i časnih sestara". Gledano iz današnjeg demokratskog vidokruga, sadržaj iz tekstova skojevske pjesmarice toliko je moralno izopačen, nastran i devijantan, da je teško povjerovati da bi ga ljudski um uopće mogao slijediti. Ali u bivšem totalitarističkom sistemu bila je to prava podloga za trening mladih ljudi, za prijelaz "s riječi na djela". U Hlebinama su postojale dvije radne zadruge. Prva je osnovana 1948. pod imenom "SRZ Ivan Sostarić" a mještani su je zvali "proleterska". Njeni su članovi bili pretežito siromašni seljaci, tj. proleter. Druga zad-

ruga pod imenom "SRZ Franjo Gaži" osnovana je 1949. mještani su je zvali "kulačka" jer su njeni članovi bili bogatiji seljaci ili "kulaci"³. No nisu bile duga vijeka.

Stvorene silom, raspale su se nakon tri do četiri godine trajanja. Pomor stoke, zbog nedostatka stočne hrane, nebriga uprave za inventar, neisplata trudodana (naknada za rad zadrugara), krađa zadružne imovine i sl., stvorilo je opće neraspoloženje zadrugara. Svake godine bilo je sve više neobrađene i puste zemlje i zadrugari su se više posvećivali svojim okućnicama i napokon prestali dolaziti na posao u zadrugu. U takvim uvjetima raspad zadruga bio je neminovan, a komunistički pokus kolektivizacije sela doživio je potpun fijasko. Nakon raspada zadruga, zemlja je vraćena seljacima, neobrađena, zarasla u korov i trnje, bez stoke i inventara, što je nakon obavljenog stečaja rasprodano radi podmirenja dugova prema bankama. Seljaci započinju "novi život" obnavljajući iznova svoja privatna gazdinstva po sistemu "snađi se družu", što je inače bila uvriježena poštapalica u to vrijeme za rješavanje sve brojnijih kritičnih situacija.

Politička klima u društvu stvorena uoči nasilne kolektivizacije poljoprivrede na selu, zatim nacionalizacija (oduzimanje) privatnih poduzeća u industriji, trgovini, bankarstvu itd, rapidno pogoduje stvaranju otpora protiv komunističkog režima. Jedan od vidova otpora bio je i križarski pokret, kao mala ali žilava karika u lancu sveopćeg neraspoloženja hrvatskog pučanstva.

2. Općenito o križarskom pokretu u Hrvatskoj

Pred slom Nezavisne države Hrvatske, vrhovno državno vodstvo planiralo je organizirati liniju obrane na potezu: Varaždin - Koprivnica - Sisak - Petrinja - Karlovac nazvanu "Zvonimirova linija". Taj preostali dio Hrvatske branio bi se tako dugo dok se ne zarate Angloamerikanci i njihovi saveznici s Rusima, pa bi onda vojne snage NDH ušle u savez sa Zapadnjacima i djelovale protiv jugopartizanske vojske i pomogle u rušenju komunističkih vlada u Istočnoj Europi na čelu sa SSSR-om. Ovoj koncepciji u političkom i vojnom vrhu NDH bilo je više protivnika nego pristaša, jer realno gledajući postojala je mala vjerojatnost da se tek nakon minulog iscrpljujućeg rata zarate sile saveznice, premda s različitim ideološkim i političkim sustavima. Imajući taj faktor u vidu, vlada NDH odlučuje da se hrvatska vojska, sastavljena od domobrana i ustaša, zajedno s njihovim civilima, 5. svibnja 45. počinje povlačiti preko Slovenije prema Austriji, s namjerom da se preda Savezničkim snagama. No, dogodilo se ono najgore, da je hrvatska vojska na bleiburškom polju razoružana i zarobljena od jugopartizanske armije, zatim svrstana u četverorede, u kolonu dugu šezdesetak kilometara, pod oružanom pratnjom krenula putem za Jugoslaviju, putem koji je nazvan KRIŽNI PUT HRVATA. Na najokrutniji način, na križnom je putu pobijeno oko 200 000 hrvatskih vojnika i civila, među kojima je bilo žena i djece. Svjedoci, sudionici ovih stravičnih događaja navode⁴ da su zarobljenici svrstani u beskrajne povorke i onda pod jakom stražom krenuli put Slovenije. Tek što bi koja povorka odmakla iz vidokruga britanske vojske, jugopartizani su zarobljenicima vezali ruke žicom i pristupili masovnim strijeljanjima i ubijanju nevoljnika kundacima. Oni koji su ostali na životu nastavili su mukotrpn hod do slijedeće postaje križnog puta i novog desetkovanja. Tako su Slovenija, sjeverne pokrajine Hrvatske, Vojvodina i Srbija postale veliko groblje hrvatskog naroda. U Zagrebu, kamo su jugopartizani ušli 8. svibnja 1945. vojnici VI. Proleterske divizije proveli su "čišćenje" ranjenika iz bolnice Rebro. Ranjenici su prevezeni u Maksimir i tamo zatučeni čekićima, a bili su iz sastava vojske NDH, preostali nakon njenog povlačenja.

Određeni broj članova endehazijskog vodstva uspio se probiti kroz neprijateljski обруč,

te stići u Austriju i Italiju. Već u rujnu 1945. okupili su se u austrijskom gradiću Spittal na Dravi⁵ i osnovali Hrvatski državni odbor (HDO) kao tijelo koje će rukovoditi masovnim otporom Hrvata u domovini i inozemstvu s ciljem da se sruši komunistička Jugoslavija i ponovo uspostavi država Hrvatska. U odbor su ušli: dr. Lovro Sušić, kao predsjednik, Božidar Kavran, kao zapovjednik vojnog krila, Mato Frković, dr. Jozo Dumančić, Ivica Balen, pukovnik Jakov Đal i drugi, sve bivši visoki dužnosnici NDH. Ubrzo nakon sastanka Kavran formira oružane grupe sa stožerom u austrijskom gradiću Villachu, te u Hrvatsku, Bosnu i Hercegovinu 12. travnja 1946. šalje bojnika Antu Vrbanu i vodnika Mirka Čavara, koji dobivaju zadatak uspostaviti vezu s križarskim skupinama koje su u domovini djelovale protiv jugoslavenske vojske. Križarske grupe u domovini formirane su kako gdje, a ponegdje već u svibnju mjesecu od zaostalih vojnika NDH koji nisu bili na križnom putu, nego se uspjeli sakriti. Njima su kasnije pristupili i odbjegli sudionici križnog puta, te tako formirali križarske grupe u pojedinim područjima Hrvatske, Bosne i Hercegovine.

Poznatija područja u kojima djeluju križari su Lika, Dalmacija, Slavonija, Podravina, Kalnik i Bilogora, Hrvatsko Zagorje, Velebit, Bosanska Posavina, Hercegovina i neka druga. Dolaskom u domovinu, Vrban i Čavar uspijevaju uspostaviti kontakte s križarima na Ivančici, Bilogori, Kalniku i Lici. Prešavši Dravu kod Gole, prvo su se uputili na Bilogoru i u Donjim Kostima razgovarali sa župnikom koji im je rekao da se u selu pronijela vijest kako Bilogorom operiraju Bobanove "čete smrti", no Bobana na cijelom svom putu nigdje nisu sreli. Ipak, s jednom Bobanovom skupinom križara (pripadnika bivše Crne legije) susreli su se u jednoj šumi kod Novog Marofa. Skupina je imala sedam križara, no ni jedan član te skupine nije znao gdje je Boban. Potom su Vrban i Čavar krenuli prema Bjelovaru i u blizini Rovišća čuli vijest da su križari u tom selu ubili jednog partizanskog kapetana, 24 pripadnika Ozne, 12 milicionara, te zarobili predsjednika mjesnog odbora i odveli ga sa sobom⁶. Međutim, napad križara na Rovišće nije unesen ni u jedan dokument Ozne (Odeljenje za zaštitu naroda) pa se sumnja u vjerodostojnost tog dijela Vrbanovog izvješća. Na putu prema Bosni i Hercegovini, u jednom okršaju s jedinicama Knoj-a (Korpus narodne obrane Jugoslavije) na planini Čvrnsnici ubijen je Mirko Čavar, dok je Vrban lakše ranjen. Uz pomoć križarskih grupa uspio se prebaciti na sjever Hrvatske, sve do rijeke Drave te uzvodno uz rijeku nastavio put prema Sloveniji za Austriju. U svom izvješću, koje početkom studenoga 1946.g. podnosi svom zapovjedniku Kavranu, Vrban među ostalim navodi da je obišao križarske skupine u Hrvatskom Zagorju, Slavoniji, Bosni, Hercegovini i Lici, ali da nije nigdje uspio stupiti u kontakt s Bobanom i Luburićem, nego samo sa pojedinim križarskim skupinama koje djeluju u tim područjima. Dalje navodi da na Velebitu djeluju križarske grupe pod vodstvom ustaških pukovnika Delka Bogdanića i Bonaventure Baljka. U opisu političkog stanja u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Vrban navodi da je za hrvatski živalj jugoslavenski komunistički teror nepodnošljiv, te da se i na najmanji spomen o pojavi križara pretražuju kuće i "čiste" čitava sela od strane specijalnih vojnih jedinica KNOJ-a. Preseljava se i čitavo stanovništvo u druge krajeve gdje ne djeluju križari. Što se brojnog stanja križarskih boraca tiče, u Hrvatskoj te Bosni i Hercegovini djeluje oko 2.500 njih, i da su u velikoj većini pripadnici bivše vojske NDH. Križari su organizirani po skupinama od pet do deset ljudi, a borbene akcije provode u napadima na vojna vozila Jugoslavenske vojske, milicijske patrole, partijske funkcionere radi snabdjevanja oružjem i streljivom i provaljuju u zadružna skladišta radi hrane i novca.

Križari napadaju uglavnom u manjim grupama iz zasjede, ponekad osvoje i manje objekte ali nisu u mogućnosti zadržati ih na dulje vrijeme. Njihove baze i jataci uglavnom su u selima, a bunker i skloništa po šumama. U gradovima križari u pravilu ne djeluju oružano

već propagandno. Po zidovima zgrada pišu parole protiv nove vlasti, skidaju plakate kojima nova vlast objavljuje politička i gospodarska dostignuća u razvoju "socijalističkih odnosa" u novom društvenom poretku. Putem letaka pozivaju birače na bojkot izbora za ustavotvornu skupštinu za 11. studenoga 1945. godine. U tumačenju samog imena za križarski pokret potrebno je istaći da on, kako se može iz samog naziva shvatiti nije kao ideju imao isključivo vjersko obilježje. Sudionici pokreta bili su različitih vjerskih uvjerenja, no ipak u velikoj većini bili su katolici i Hrvati. Osnovno geslo pokreta glasilo je "Za Hrvatsku i Krista - Protiv komunista". Križarske skupine tiskale su i svoj promidžbeni materijal, poput: letaka, plakata, programa aktivnosti, tekstova prisege, uglavnom ručno, na šapirografima. Tekst prisege pronađen 'kod skupine križara virovitičkog kraja, pisan ručnom mašinom, glasi⁷: "Ja N.N. prisežem Bogu svemogućemu i kunem se svim što mi je na svijetu drago i sveto, da ću dužnost koja mi bude povjerena vjerno i savjesno izvršavati, čuvati službenu tajnu, da ću u svako doba zastupati interese hrvatskog naroda i ako ustreba hrabro se boriti. Budem li ovu prisegu prekršio ima me po vojnim hrvatskim pravilima stići kazna smrti. Tako mi Bog pomogao". Dio programa jedne velebitske križarske skupine započinje tekstem: "Borit ćemo se svim mogućim sredstvima za oslobođenje Hrvatske od komunističkog okupatora, čuvati i braniti hrvatski narod i njegova dobra, suzbijati lažne promidžbe neprijatelja uperene protiv vjerskog odgoja hrvatskog naroda, a svaki pokušaj predaje ove skupine komunističkim vlastima smatrat će se izdajom. Takav slučaj kažnjavat će se kaznom smrti. Dano u klancima Velebita, rujna 1946. godine.

U borbi protiv križara jugoslavenske vlasti djeluju putem obavještajnih službi, Udbe i Ozne, te specijalnih vojnih jedinica KNOJ. Ubacivanjem tajnih agenata u redove križara, vlasti vrlo uspješno ulaze u trag jatacima, organiziraju racije i potjeru za križarima, a za njihovu predaju nude oprost, što tijekom vremena daje i određene povoljne učinke. Na kraju se objavljuje i amnestija ;za one koji se dobrovoljno predaju. Mnogi križari, procijenivši da su im sve manji izgledi za opstanak u pokretu, odlučuju se predati, premda većina njih nije očekivala blage kazne. Tako je i bilo. Pored smrtnih kazni za vođe pokreta, najbrojnije su vremenske zatvorske kazne do 5 g., zatim od 5 do 10 g. te od 10 do 20 godina.

U vrijeme djelovanja križara u Podravini, u sredstvima javnog priopćavanja o njima se relativno malo pisalo. U Podravskim novinama, 5. siječnja 1946. objavljen je članak⁸ "Ustaške koljače pomagale i dvije sestre iz Koprivnice" u kojem se ističe veza pomoćnog osoblja koprivničke bolnice s križarima na Bilogori, kojima su bolničarke poslale lijekove i sanitetski materijal. Nakon što su otkrivene i uhićene, osuđene su na zatvorske kazne 10 i 15 godina.

Potkraj 1947. g. križarski pokret u Hrvatskoj sve više slabi, da bi sredinom 1948. u operaciji nazvanoj "Gvardijan" bio sasvim razbijen. Ta je operacija nosila kodno ime vođe pokreta Božidara Kavrana, a imala je za cilj organizirati masovni pokret Hrvata u domovini radi rušenja komunističke jugoslavenske države i uspostavu samostalne države Hrvatske, što je inače i bio cilj križarskog pokreta. Budući da su križarske grupe autonomno i nepovezano djelovale u prvim godinama pokreta, rezultatima nije bilo zadovoljno vodstvo u Villachu (Austrija), te ono u prvoj fazi operacije "Gvardijan" nastoji sve nepovezane križarske grupe u domovini staviti pod jedinstveno zapovjedništvo. Druga faza operacije predviđala je osvajanje pojedinih strateških područja i formiranje lokalnih vlasti. U trećoj fazi predviđeno je objedinjavanje osvojenih područja, sve do konačnog cilja, a to je neovisna hrvatska država. Početak operacije "Gvardijan" praktički datira 7. lipnja 1947. kada je prva grupa emigranata prešla mađarsku granicu kod Gole, preko koje su prebačene četiri grupe križara iz Austrije. Zadnja

"četvrta grupa prebačena je 29. studenoga i 1. prosinca 1947. nakon čega je kanal Gola prekinut zbog uhićenja Leona Zlatara, glavnog vodiča grupa, od strane mađarske policije. Daljnje prebacivanje emigranata nastavljeno je preko novog kanala na austrijsko-slovenskoj granici, kod Leibnitza, preko kojeg je ušlo slijedećih 14 grupa, odnosno ukupno 18 računajući i kanal Golu. U posljednjoj grupi koja je granicu prešla 3. srpnja 1948.g. nalazio se i zapovjednik operacije Božidar Kavran. O početku kretanja svih emigrantskih grupa križara bile su, preko agenata jugoslavenskih tajnih službi, koji su djelovali u Austriji, obavještavane Ozna i Udba. Obavještajci su skriveno djelovali u samim križarskim redovima, pod kodnim imenima "Micika", "Jozef", "Kumek" i "Ranko". Njihova prava imena pouzdano se još ni danas ne znaju. Ono što je sasvim poznato to je, da su obavještajci profesionalno obavili svoj posao i da su križarske grupe nakon prelaska granice bile gotovo istog dana uhićene, razoružane i sprovedene u zatvor.

3. Križari u Hlebinama

Na križnom putu, svibnja 1945. našla se i grupa ustaša Bobanove Crne legije od kojih su mnogi uspjeli pobjeći i osnovati križarske baze na Kalniku i Bilogori. Neki su pak "bobanovci" uspjeli pobjeći iz sabirnog logora Velika Pisanica osnovanog od zarobljenih ustaša i domobrana u posljednim danima rata, te su se i oni utaborili na bilogorskom i kalničkom području, kao budući križari. Ratujući na tim predjelima s partizanima, dobro su poznavali teren i žitelje tih krajeva, a s pojedinim obiteljima održavali su i bliske veze. Pojedini legionari postali su i hlebinski zetovi. Osvajanjem Koprivnice i Podravine 9. veljače 1944. grad Koprivnica bio je u Bobanovoj Crnoj legiji stožerni grad. Odbjegli s križnog puta i partizanskih sabirnih logora, grupa bivših legionara u suradnji s pobjeglim Hlebinčanima s križnomg puta osnivaju bazu za oružano djelovanje na Bilogori u klijeti Kokor Ivana na plavšinačkom brijegu. Za vođu hlebinskih križara izabran je Andro Kokor, a za zapovjednika vojnog krila Mato Šain, bivši pripadnik Crne legije. U vrijeme rata Kokor je vršio dužnost općinskog tabornika NDH, pa je zbog autoriteta u Hlebinama bio dobro rješenje za čelnika hlebinske križarske grupe. Grupi su se priključila još dvojica pripadnika; Ivan i Josip Podunajec, također pobjegli s križnog puta. Hlebinska grupa križara bila je povezana i sa križarima iz Sigeca kojom je zapovijedao Josip Lukčin, također bivši tabornik NDH u tom mjestu. Križarskim grupama stacioniranim na Bilogori, Kalniku i Podravini zapovjedno koordinira bivši pripadnik Crne legije, poručnik Ivan Kevrić - Mehmed, inače rodom iz okoline Brčkog. Dne 29. "rujna 1945." Kevrićeva grupa sastavljena od sigečkih, hlebinskih i Bobanovih križara upada u selo Sigetec, u objekat gdje se održavala seoska zabava te ubija zastavnika jugoslavenske vojske Franju Križana. Istog dana provaljeno je u nekoliko kuća u Sigecu i Hlebinama, kada su ubijene dvije ženske osobe. U službenim izvještajima Ozne ne navode se imena ubijenih žena, a niti izvršitelji tih ubistava. Za ženu stradalu u Hlebinama, sumnja se da je "djelo" Ozne, jer je navodno bila križarski jatak. Nedugo zatim, iz križarske zasjede ranjen je član lovačkog društva "Lisica" Hlebine. Pored baza ha Bilogori, hlebinski su križari imali bunkere i kod svojih kuća, kao i zemljišnom predjelu uz rijeku Dravu, zvanom "Plužiščaki". Grupa je brojila osmero naoružanih križara, sa barem duplo toliko jataka kod kojih su se sklanjali.

Članovi hlebinske križarske grupe bili su: Andro Kokor, vođa, Mato Šain, zapovjednik vojnog krila, Ivan Podunajec, Josip Podunajec (otac i sin) Franjo Szabo, Franjo Zelenika, Petar Berković i Mato Drmić. Svi su imali jatake u Hlebinama; domaći kod svojih kuća, a legionari uglavnom kod udovica poginulih ustaša i domobrana u ratu 1941-45. g. Jači vatreni okršaj križara s jedinicama Knoj-a desio se u hlebinskom predjelu "Plužiščaki" blizu sela Komat-

nica, u jesen 1945. na samoj obali rijeke Drave. Na tom su području križari imali rezervna skloništa za prijelaz preko rijeke, koja su otkrili pripadnici Knoja. Unatoč brojnijim knojevcima, križari uspijevaju probiti obruč i stići na Bilogoru, gdje ostaju kraće vrijeme. U stalnoj opasnosti od jedinica Knoj-a koja im je bila neprestano za petama, otkrivši sva njihova skloništa, hlebinski se križari odlučuju na proboj prema Dravi, s konačnim ciljem da prijeđu rijeku i da se kroz Prekodravlje probiju do granice i stignu u Mađarsku, odatle u Austriju. Proboj su započeli 1. siječnja 1946., na samu Novu godinu, računajući da će na dan praznika jedinice jugovojske biti opuštenije. Borbeni koridor s Bilogore išao je kroz šumoviti dio između sela Jeduševac i Bregi, preko kanala "Bistra" kod Jankove Breške do Dacerove šodrane. Odatle se grupa prebacila do starog korita Drave, zvanog Sigečka mrtvica po kojoj su križari stigli do sela Komatnica. Tu su ih na obali rijeke Drave dočekale jedinice Knoja i otvorile žestoku paljbu, no ni jedan križar nije poginuo. Nakon višesatne borbe dvojica njih uspjela su probiti obruč, prijeći Dravu i stići u Prekodravlje. U pokušaju da prijeđu preko granice u Mađarsku, uhićeni su istog dana od jugoslavenskih graničara. Ostali se križari uspijevaju izvući iz obruča, pobjeći u Hlebine i skloniti se kod svojih jataka. Od pripadnika Ozne ubrzo su otkriveni, uhićeni i odvedeni u vojni zatvor Bjelovar, otkuda im se gubi svaki trag. Ivan i Josip Podunajec, te vođa Andro Kokor uhićeni su od jedinica Knoja kod svojih kuća 13. siječnja 1946. i također odvedeni u bjelovarski zatvor, otkuda se nikad više nisu vratili. U akciji proboja preko Sigečke mrtvice sudjelovala je i Marija Šain, Matina supruga, kao danas jedini živući svjedok ovog neuspjelog proboja hlebinske križarske grupe. Nakon uhićenja svih članova grupe križara, uhićeni su i svi njihovi jataci, te suđeni na zatvorske kazne od jedne, tri i dvanaest godina.

Rješenjem Armijskog suda u Zagrebu, broj 311/46 od 18. ožujka 1946. Marija Šain osuđena je na jednu godinu i dva mjeseca zatvora, "zbog toga što je od mjeseca kolovoza 1945, do hapšenja početkom siječnja 1946, održavala stalnu vezu s naoružanim banditima (križarima op.p.): Šain Matom, Kokor Androm, Berković Petrom, Zelenika Franjom i drugima, te organizirala i sakrivala ove bandite po kućama u selu Hlebine, hranila ih i obavještavala da pobjegnu, kada su trebali biti uhapšeni, čime je počinila krivično djelo iz čl. 3, točke 6, Zakon o krivičnim djelima protiv naroda i države, te se presuđuje na kaznu lišavanja slobode s prinudnim radom u trajanju od 14 mjeseci, s gubitkom političkih i građanskih prava u trajanju od jedne godine". Jatak Blaguš Marica osuđena je 23. siječnja 1946. na vojnom sudu u Bjelovaru na 3 godine zatvora, a presuda glasi: "Okrivljena Blagus Marica, kći Mate i Kristine r. Balent, rođena 27. prosinca 1925, Hrvatica rkt. vjere, pismena, kućanica, neudata, uhapšena 3. siječnja 1946, kriva je što je u mjesecu rujnu 1945, hranila i održavala vezu s grupom ustaških odmetnika koji su se krili u kukuruzima u okolici Hlebina, a poslije četiri i pol mjeseci krila i hranila u svojoj kući ustaškog odmetnika Drmić Matu, te ga obavještavala o kretanju patrola JA i zatajila ga pred narodnim vlastima, pa je prilikom njegova hvatanja ranjen jedan partizan. Stoga se presuđuje na kaznu lišenja slobode sa prinudnim radom u trajanju od 3 godine i gubitka političkih i građanskih prava. Kazna počinje teći od dana hapšenja, tj. od 3. siječnja 1946. g. Presuda je pravomoćna!, Smrt fašizmu - Sloboda narodu! Predsjednik vijeća, kapetan Kezele Slavko". Na 12 godina zatvora, kao jatak i "prokazatelj" suđena je Šemper (Đure) Mara, rođena 1903. u Hlebinama, Capara (Franje) Ana, r. 1911. suđena je na dvije godine zatvora, a na godinu dana zatvora suđene su Brelljak (Andre) Zlata, r. 1920, Kokor (Franje) Marica, r. 1917., Kolarek (Ivana) Marija r. 1909 i Pakasin (Vinka) Draga r. 1912. Na taj način završio je otpor hlebinskih križara i njihovih jataka, od kojih su u vrijeme pisanja ovog članka još uvijek dvije žene (jataci) na životu.

Hlebinski su križari imali za jatake svoje ukućane, bližnje i daljnje rođake, udovice poginulih ustaša i domobrana u prošlom ratu, te bivše pripadnike hrvatske vojske NDH, povratnike s križnog puta. Kod svih njih, kao i kod samih križara, vladao je strah da će jednom biti otkriveni i suđeni na stroge i najstrože kazne, jer bilo je gotovo nezamislivo da bi šačica slabo naoružanih križara mogla poraziti moćnu jugoslavensku vojsku i njene specijalne jedinice KNOJ-a. Ali unatoč svim opasnostima koje su vrebale križare i njihove jatake, postojala je čvrsta volja za ponovnom uspostavom samostalne države Hrvatske, što je nadjačalo prisutan strah i opasnost od posljedica. Uvjereni u obećanu vojnu pomoć iz inozemstva, hrvatski su križari uz pomoć svojih jataka pružali trogodišnji otpor komunističkim vlastima nove Jugoslavije, da bi na tragičnom kraju zajedno podijelili istu sudbinu.

4. Križari u drugim podravskim mjestima koprivničkog područja

Na području bivšeg kotara Koprivnica postojale su brojne križarske grupe, vođene uglavnom domaćim ljudima, bivšim vojnicima i funkcionarima NDH pomognutim od pripadnika Crne legije, pobjeglih s križnog puta i sabirnih zazarobljeničkih partizanskih logora u posljednjim danima rata.

Bobanovi legionari, kao prekaljeni ratnici, raspoređeni su gotovo po svim križarskim grupama u Podravini, Bilogori i Kalniku. U većini borbenih akcija, u izvještajima Ozne spominju se njihova imena, a napose ustaškog poručnika Ivana Kevrića, zvanog Mehmed. Kevrićeva je grupa u Sigecu likvidirala zastavnika jugoslavenske vojske Franju Križana, djelovala je po rasinjskim vinogradima, te u okolini Rasinje. U mjestu Gorici ubijen je tajnik mjesnog odbora Đudajek. U Pustakovcu je Kevrić nabavio lažne iskaznice za članove svoje grupe, u Lunjkovcu je ranjen pripadnik milicijske patrole Gudan, u Virju je ranjen armijski komesar jugoslavenske vojske. Kevrićevi su križari imali šumska skloništa i jatake po rasinjskim vinogradima, Cvetkovcu, na Kalniku i Bilogori. U rasinjskim vinogradima kalničkim su križarima bili jataci Dragutin Marković i otac mu Ivan, obojica bivši domobrani NDH. K njima je navraćao Kevrić sa svojim križarima na prehranu i smještaj. Dislociran od sela Rasinja, u blizini šume, vinograd Markovićevih bio je vrlo pogodan za križarsko konačište. U strahu da bi kao jataci mogli biti otkriveni, postojala je i opasnost od križarske osvete, ako ih prijave vlastima. Postojeće strahove na koncu je ipak nadvladalo domoljublje i vjera da će se križarskim ratom protiv novostvorene jugoslavenske države, ponovno uspostaviti neovisna država Hrvatska. I zbog toga domoljubnog motiva Markovići nisu odali križare nadležnim vlastima, te su nakon sloma križarskog pokreta bili uhićeni i od bjelovarskog okružnog suda osuđeni - Dragutin na 10, a otac Ivan na 8 godina robije.

U gradu Koprivnici, te susjednim selima, Starigradu, Draganovcu, Glogovcu i Bakovčicama djelovala je križarska grupa Martina Nemeca, ustaškog bojnika NDH, osnovana krajem svibnja 1945. od 8 pripadnika. U aktivnostima ove grupe zabilježen je napad na mjesni odbor u Hudovljanima namjerom likvidacije njenog predsjednika, ali bez rezultata. Nakon te akcije Ozna je otkrile bazu Nemecove križarske grupa u vinogradima Draganovca te ju napala. U žestokoj razmjeni vatre ranjen je križar Martin Nemeč, mlađi, te potajno prebačen u Koprivnicu na (privatno) liječenje kod svog jataka. Njegova teta, Bara Pavlović, suđena je zbog pomaganja križarima na 18 mjeseci strogog zatvora, koji u stravičnim uvjetima izdržava u Staroj Gradiški, vezu s Nemecovom križarskom grupom održava i njegov bliski rođak Stjepan Nemeč (r.1930), donoseći križarima hranu, streljivo sakriveno po skrovitim mjestima još u vrijeme rata.

Početak srpnja 1945. Nemeć je preko svojih suradnica Anđele Sinković i Bože Bilić uputio bolničkim sestrama pismo s molbom da mu pošalju pomoć za križare u lijekovima i sanitetskom materijalu. Pismo je upućeno sestrama milosrdnicama Florentini Cerovski i Nenadi Zvonar, koje su poslale traženu pomoć po donositeljicama pisma. Okružni sud u Bjelovaru osudio je sestru Florentinu na 15, Nenadu na 10 godina zatvora, a donositeljice pisma; Božu Bilić na 5, te Anđelu Sinković na 4 godine zatvora. Sestre milosrdnice branile su se na sudu da su pomoć za ranjene križare poslale kao čin milosrđa, što komunističko pravosuđe, sudeći po visini izrečene kazne, nije uzelo u obzir. Križarska skupina Martina Nemeca djeluje na koprivničkom području do 15. studena 1945., kada je prebačena u Mađarsku, gdje se povezuje s Leonom Zlatarom, bivšim zapovjednikom ustaške milicije u Goli, te sudjeluje u prebacivanju križarskih emigranata iz Austrije u Jugoslaviju, preko kanala kod Gole.

Nemeć je u lipnju 1946. uhićen od mađarske policije i izručen jugoslavenskim vlastima i u prosincu iste godine osuđen na smrt vješanjem. Kazna je izvršena 17. ožujka 1947. na mjestu bivšeg ustaškog logora "Danica". Na području Koprivnice i okolice, umjesto križarske grupe Martina Nemeca djeluje grupa Martina Kvakarića, koja broji četiri člana. Kasnije je prebačena u okolinu Siska i ubrzo nakon preseljenja razbijena. Na području Starigrada, Jag-njedovca i Vinice djeluju križari pod vodstvom Branka Tereka, povezani s grupom Ivana Kevrića - Mehmeda. Terekovi su križari u mjesecu studenom 1945. dvojici bivših partizana oduzeli uniforme, te u Jag-njedovcu ubili bivšeg partizanskog borca Milana Mihalića. U donjem Starigradu 8. travnja 1946. ubijen je tajnik mjesnog odbora Tomo Bešenić, suprotstavivši se križarima pokazati osobnu iskaznicu. U travnju 1946 iz zasjede je ubijen i vođa jag-njedovečkih križara Branko Terek.

Križarska grupa Josipa Lukčina, bivšeg ustaškog tabornika iz Sigeca osnovana je potkraj svibnja 1945., s oko 10 pripadnika. Djeluje u Sigecu i okolini čvršće povezana sa skupinom poručnika Kevrića. Na jednoj seoskoj zabavi u Sigecu, održanoj 29. rujna 1945. ubijen je zastavnik jugoslavenske vojske Franjo Križan. Iste noći provaljeno je u više kuća simpatizera nove vlasti u Sigecu i Hlebinama, te ubijene dvije žene, kojima se u izvještaju Ozne ne navode imena.

U selu Peteranec djeluje križarska grupa, 3 do 4 člana, predvođena Gal Josipom, te surborcima Medved Franjom i Horvat Ivanom, zvanim "padobranac". Grupi se povremeno priključuje i (još jedan) Horvat Ivan porijeklom iz Bjelovara koji često odsjeda kod jataka Cmrk Josipa (r. 1909.) i Blažek Pavla iz Peteranca, koji im daju prehranu i smještaj. Od aktivnosti peteranečkih križara spominje se neuspjeli pokušaj likvidacije bivšeg partizana i aktualnog djelatnika Okružnog javnog tužiteljstva u Bjelovaru Cmrk Mije. Križari su Cmrka dočekali u zasjedi na njegovom posjedu između Peteranca i Sigeca, ali im je uspio pobjeći neozlijeđen. Peteranski križari djelovali su u suradnji i sa sigečkom grupom, pod zapovjedništvom Lukčin Josipa. Jedna od baza u kojoj su boravili nalazila se u vinogradima, nedaleko prometnice Koprivnica - Đelekovec, u predjelu zvanom "Cerine". Tamo su se sklanjali u jednoj staroj klijeti, u njoj pripremali hranu i povremeno boravili, a u obližnjoj šumi "Danica" napravili si zemljana skloništa. Improvizirani smještaj načinili su i ispod mostova željezničke pruge na relaciji Drnje - Koprivnica, iza peteranečkih vrtova. Vezu s peteranečkim križarima povremeno je održavao Slavko Jedvajić, sastajući se s njima u klijeti Cerinama, te ih informirao o zbivanjima u selu i okolici. Od naoružanja, peteranečka grupa posjedovala je jednu automatsku pušku ruske proizvodnje ("Špagin"), jednu običnu pušku, a svaki sudionik imao je i osobni pištolj. Križarima je pomagao i općinski kurir Josip Posavec, poštambiljajući im općinskim štambiljom osobne iskaznice, čije su obrasce nabavili preko druge veze. Tako su

Josip Gal i Ivan Horvat ("padobranac") postali na nekim drugim područjima, izvan Peteranca, "legalni" građani.

Obzirom na pojačanu aktivnost Ozne i jedinicu vojske Knoj-a stacioniranu u Peterancu, nakon hlebinske križarske grupe koja je razbijena još u siječnju 1946., na redu je bila i peteranečka grupa. Ona se pred specijalcima Knoja sklonila u šumu Danica, a početkom ljeta 1946. bila žestoko napadnuta. Dvojica križara ubijena su u borbi, dok je Horvat Ivan ("padobranac") uspio pobjeći i sakriti se u bunkeru nedaleko groblja između Peteranca i Drnja, no ubrzo je ubijen iz zasjede.

Križar Medved Franjo se nakon akcije "Danica" sakrivao kod svojih jataka, da bi ga Ozn-a likvidirala 1949.g. u vlastitog kući u Peterancu. Jataci Josip Cmrk (r.1909.) i Pavao Blažek zbog davanja hrane i smještaja križaru Ivanu Horvatu (bjelovarskom), osuđeni su na zatvorsku kaznu od 3 godine, te amnestijom nakon odsluženih 18 mjeseci bili pušteni kućama.

Budući da za peteranečku križarsku grupu još uvijek nisu javno obznanjeni podaci Ozne, informacije o djelovanju grupe križara iz Peteranca dobivene su od njihovih suradnika vezista, njihovih rođaka i poznanika.

U Novigradu Podravskom djeluje križarska grupa od tri člana pod vodstvom Marka Petrasa, bivšeg ustaškog tabornika NDH. Ostali članovi su Stjepan Trnski i Šaban, bivši pripadnik Crne Legije. Baza novigradskih križara nalazila se na Bilogori u selu Bakovčice. Novigradski križari operativno djeluju u mjestu Novigradu i na Bilogori, gdje se sukobljavaju sa jedinicama Knoja. U jednoj akciji ranjena su sedmorica pripadnika Knoja te ubijen križar Šaban. Neposredno nekoliko dana prije akcije na Bilogori, križari upadaju u općinsku zgradu u Novigradu gdje se održavala sjednica partijskih funkcionera, kojima je oduzeto osobno naoružanje i dijelovi uniformi. Kod Bakovčica ubrzo je razbijena novigradska grupa, nakon čega se predaju Petras i Trnski mjesnim vlastima. Obojica su suđena na po 20 godina zatvora, a nakon amnestije kazne su im umanjene na 12, odnosno 9 godina. Jatak. Terezija (Josipa) Sabolić r. 1909. g. osuđena je na dvije godine zatvora.

Većina križarskih grupa u Podravini i na Bilogori otkrivena je i razbijena početkom, odnosno sredinom 1946. godine. U svom drugom obilasku Podravine, Bilogore, Slavonije i ostalih dijelova

Hrvatske, križarski vođe Ante Vrban i Ljubo Miloš u izvještaju od

9. lipnja 1947. godine⁹ navode "da u okolini Koprivnice nema više križara, da su svi pohvatani i izginuli. Selo Peteranec, koje je u NDH bilo čuveno po protupartizanskoj borbi, sada

je njihovo. Slavonske šume su pak puste, prazne i tamne kao grobnice".

Posljednji pokušaj da se vojno objedine preostale križarske grupe učinjen je u operaciji "Gvardijan"¹⁰ koja se sastojala u prebacivanju naoružanih grupa hrvatskih emigranata iz Austrije preko Mađarske u Jugoslaviju, najprije preko kanala Gola, a zatim preko Slovenije. Preko Gole ubačene su četiri grupe emigranata sa vodičem Leonom Zlatarom (r. 1906.). Suradnici i jataci u "operaciji" bili su većinom Prekodravci iz Sela Gole i Novačke: Josip Peroš (r.1925.), Ivan Pobi (r. 1914.), Mijo Vrtarić, privatni ugostitelj (r.1898.), Nikola Sabolić (r.1901.), Ivan Peroš, (r.1899.), Imbro Horvatić, (r.1902.), Đuro Bedenik, (r.1900.), Stjepan Pobi, (r.1892.), Andrija Subotičanec, (r.1897.), Antun Perić, (r.1913.), Franjo Mehkek, (r.1913.), Franjo Peroš, (r.1922.), Ignac Grotić, (r.1896.), Metod Šestak, (r.1881.), Jelica Zlatar, (r. 1907.), Stjepan Gal (r. 1883.), Alojzije Zlatar (r.1929.), Josip Večenaj (r.1901.), Ukupno je u operaciju "Gvardijan" uključeno 19 Prekodravaca. Svi su oni nakon njenog sloma, srpnja 1948. uhićeni, sprovedeni u istražne zatvore, te suđeni na zatvorske kazne u trajanju 3, 4, 6,

8, 10 i 12 godina, a pojedini i doživotno. Dvojica (Leon Zlatar i Josip Peroš) osuđeni su na kaznu smrti strijeljanjem. Iznimo su Alojzije Zlatar i Josip Večenaj suđeni blaže, na 6 i 8 mjeseci popravnog rada. Sudske su presude većinom temeljene kao krivična djela "protiv naroda i države" i to "zbog prevođenja emigranata preko tajnih prijelaza na mađarsko-jugoslavenskoj granici, prehranom, noćenjem emigranata, snabdijevanjem cigaretama" itd. Najduže zatvorske kazne izricane su za prevođenje emigranata preko graničnih tajnih prijelaza, prevoženje čamcima preko Drave, prenošenje pisama i raznih povjerljivih obavijesti.

Većina presuda jatacima temeljila se na idejno-političkim pobudama, gdje je partija bila i tužitelj i sudac, a sudstvo puki izvršitelj partijskih naloga. Tako su primjerice Jelica i Alojzije Zlatar (supruga i sin Leona Zlatara) suđeni na godinu i pol, odnosno 6 mjeseci zatvora, zbog toga "što su mjeseca srpnja 1947. znali za kretanje Leona Zlatara, a to nisu prijavili narodnim vlastima, zatim mu davali hranu i sklonište, a on se odmetnuo od vlasti, te su time počinili krivično djelo iz čl. 8, Al. 1 i čl. 3, točke 14, Zakona o krivičnim djelima protiv naroda i države". Koliko je komunističko sudstvo bilo ideologizirano, najbolje svjedoči primjer obitelji Zlatar, gdje supruga i sin nisu smjeli dati hranu i smještaj svom članu, već su ga morali prijaviti "narodnim vlastima". U jugoslavenskom komunističkom sistemu partija i njena ideologija stajali su ispred svih moralnih vrijednosti, pa tako i ispred obiteljskih vrednota i tradicije općenito. Jednom riječju, partija je bila gospodar života i smrti svakog, na svakom mjestu i u svako vrijeme.

5. Zaključak

Na temelju iznesenih podataka može se zaključiti da je glavni cilj nastanka i djelovanja križarskog pokreta bio rušenje novonastale komunističke države Jugoslavije i obnova samostalne države Hrvatske. Uz ovaj temeljni motiv, hrvatski su križari pristupali pokretu i iz straha od političkog progona, bježeći iz kolona smrti križnog puta, kako bi barem privremeno našli zaštitu kod križara. Bilo je i onih koji su strahovali od progona radi počinjenih kaznenih djela nad simpatizerima i obiteljima partizana u proteklom ratu.

Pozivajući se na savezništvo s Velikom Britanijom i Sjedinjenim američkim državama, križarsko vodstvo u inozemstvu sa sjedištem u Villachu (Austrija) svojim propagandnim djelovanjem nastoji internacionalizirati križarski pokret s ciljem uključivanja što većeg broja pripadnika u domovini. Unatoč stalnoj propagandi, koja je naglašeno isticala povezanost pokreta s tajnim službama zapadnih sila, može se smatrati da su zaista postojali posredni i neposredni kontakti križarskog vodstva s tim službama u inozemstvu¹¹.

Bez obzira na to što Zapadne sile nisu bile zainteresirane za obnovu države Hrvatske, jer im je više odgovarala premda i komunistička Jugoslavija, ipak za slučaj "eventualnog, vojnog sukoba sa SSSR-om, a onda i njegovim ideološkim saveznikom Jugoslavijom, hrvatski bi križari automatski postali saveznici zapadne alijanse. Ideološke razlike između Istoka i Zapada izazivale su još u ratu česte nesuglasice i njegovim okončanjem latentno prijetile novom ratnim sukobom bivših saveznika. Ali za novi veliki rat između komunističkog i antikomunističkog tabora bilo je i suviše rano, te je iz mogućeg "vrućeg" rata nastao hladnoratovski sukob koji je trajao desetljećima. Jugoslavija se u početku politički priklonila SSSR-u, sve do 1948., da bi nakon rezolucije Informbiroa bila izopčena iz komunističkog bloka te se kasnije priklonila Zapadu, s prilično "omekšanom" boljševičkom ideologijom.

U očekivanju pomoći od Angloamerikanaca, križari se u svojim propagandnim porukama upućivanim hrvatskom pučanstvu, pozivaju i na suradnju s dr. Vlatkom Mačekom, vođom HSS-a, a nadu polažu i u Katoličku crkvu, premda kod višeg svećenstva nisu naišli na

podršku u političkom smislu. Slično je bilo i sa Mačekomovim haesesovcima. Pokret se hrvatskoj javnosti predstavlja kao demokratski i odlučno odbacuje komunističke insinacije da je fašistički ili da na bilo koji način slijedi bilo kakvu totalitarnu ideologiju. Križari nadalje poručuju da će nova hrvatska vlast uvesti višestranačje, poštivanje privatnog vlasništva kao i slobodno ispoljavanje vjerskih osjećaja. I na kraju nova će se neovisna država Hrvatske učlaniti u Ujedinjene narode.

Pored svih napora, koje križarsko vodstvo čini u propagandi pokreta u svrhu njegovog omasovljenja i objedinjavanje rastrkanih križarskih grupa, gotovo da nisu postignuti nikakovi učinci.

Snažna i vrlo razgranata mreža jugoslavenskih tajnih službi, saznajući šifre pokreta, putem svojih specijalnih vojnih jedinica Knoj-a relativno lako hvata križarske vođe. U posljednjoj fazi pokreta, u akciji nazvanoj operacija "Gvardijan", mjeseca srpnja 1948. g. padaju u ruke Ozni najviši križarski vođe na čelu sa Božidarom Kavranom, što označuje i potpun slom križarskog pokreta.

No ipak, godišnje ratovanje s križarima, uzdrimalo je komunističku vladavinu u novostvorenoj državi, a likvidacije nad zarobljenim križarima, te drastične sudske kazne nad onima koji su nadživjeli smrt, proizvele su brojne protivnike komunističkog režima.

Slijedeći udari na jugoslavenski režim izvršeni su masovnim pokretom u Hrvatskom proljeću 1971. godine, operacijom "Raduša" 1972. godine te početkom devedesetih godina prošlog stoljeća koje su naznačile i raspad Jugoslavije i stvaranje Republike Hrvatske.

BILJEŠKE:

1. Hrvatski leksikon, I. svezak, A - K, Zagreb 1996. Iz leksikona: "U obujmu i drastičnosti masakra, koji je uslijedio, svakako je znatnu ulogu igrala antihrvatska struja u partizanskom vodstvu, koja je s nepovjerenjem gledala na hrvatske partizane, budući da su od neposrednog dodira izolirane hrvatske partizanske jedinice, kao npr. i kod ulaska u Zagreb 8. V. 1945., pa je operaciju ("oslobođenja" Zagreba op. p.) vodila komanda III. armije Koste Nada pretežno s novopopunjenim jedinicama srpskog sastava iz vojvodine i Bosne." "Postavlja se pitanje tko su krivci za bleiburšku tragediju? Krivo je političko i vojno vodstvo NDH, koje nije bilo doraslo onim sudbonosnim vremenima. Obmanjivanjem "Zvonimirovom linijom" i Pavelićeva priča o njemačkom čudesnom oružju, koje će proizvesti preokret na ratištima, te glasine o obećanjima Engleza da će stupiti u savez s hrvatskom vojskom, itd, sve je to smučivalo narod". "Svakako, najveći krivci (za bleiburšku tragediju Hrvata, op.p.) su jugoslavenski partizani, koji su izvršili pokolj nad ratnim protivnicima, civilima i vojskom, koja je položila oružje. A Pavelić pred Hrvatima prvi je nosilac odgovornosti, jer je prvi pobjegao, napustivši vojsku, spašavajući sama sebe"
- 2.. Podravske novine broj 15, Koprivnica, 29. 12. 1945. Iz novina: "U članku Zloupotreba propovjedaonice" (dopis iz Hlebina), među ostalim se navodi da župnik "zloupotrebom propovjedaonice širi zlonamjerno stanje mira i poretka u državi. On propovjeda da nema mira, jer se ne grade crkve, nego (samo) tvornice i željeznice, svoje propovijedi skrenuo je na obratnu stranu, hoće da zamuti pa da u mutnom lovi. Poručujemo mu da je (kucnuo) dvanaesti čas da se opameti, jer tih i takovih ne treba među nama, jer to su vukovi u janjećoj koži ovakav jedan je i "velečasni" Švajher u Hlebina, koji je 1944. g. blagoslovio u crkvi Bobanove ustaše*,. Dosta je bilo. Tako dalje ne može.
3. Stjepan Mraz, Hrvatski državotvorni pokret u Hlebinama, Podravski zbornik 1998.-99., Koprivnica, 1999. "Seoskim kulacima oduzimana je zemlja, a seoskim trgovcima roba i inventar te poslovni prostor. Sudilo im se kao narodnim neprijateljima, po 6 mj. Zatvora. U zatvorskom tretmanu trgovci-profiteri izjednačeni su s običnim kriminalcima (kraljivcima, džeparima, razbojnicima) dok su kulaci izjednačeni sa političkim zatvorenici. Tako je primjerice trgovac Franjo Čop u zatvoru tretiran kao kriminalac a hlebinski kulaci Andro Gabaj, na to Kokor i Franjo Belec, kao politički kriminalci, odnosno narodni saboteri!
4. Ivan Mihalović - Korvin: Istina o Nezavisnoj državi Hrvatskoj, Buenos Aires 1991. "Tijekom Drugog svjetskog rata i nakon njega (na križnom putu op.a.) partizanskim žrtvama postalo je 387 hrvatskih katoličkih svećenika od kojih su 35 -toricu ubili; četnici a ostale partizani. Među njima bio je i biskup dubrovački dr. Srebrenić. Umoreno je i dvadesetak časnih sestara". "Komunisti su kraj ceste nedaleko Kravarskog ubili 60 pitomica jednog zagrebačkog ženskog odgojnog zavoda, starih između 16 i 20 godina". Ubijene su rafalima iz automatskog oružja".
5. Ivan Prusac: Tragedija Kavrana i drugova, Salzburg 1967. Iz knjige: "U pronalaženju pogodnog mjesta iz kojeg će se rukovoditi (križarskom)akcijom pomagao je jedan vrlo vješt i sposoban Austrijanac zvani "Pepi". On je imao veze s bivšom njemačkom obavještajnom službom za Balkan, te bio prijatelj s mnogim njemačkim časnicima koji su za vrijeme rata bili na službi u NDH. Kavran, čije je konspirativna ime bilo "Gvardijan" počeo je obilaziti sve izbjegličke logore po Austriji i među hrvatskim izbjeglicama tražiti najpouzdanije ljude, koji bi s njim surađivali. Mnogi su se odazvali i Kavran ih je odmah upućivao u glavni centar (križara), nedaleko slovenske granice u Villachu. Protiv prebrzog sakupljanja dobrovoljaca i njihovog slanja u domovinu bio je bojniki Hajdinović koji je tvrdio da još nisu sazrele političke prilike za vojne aktivnosti protiv komunističkih vlasti, jer bi se našao slab oslonac u izmučenom, osiromašenom, i zastrašenom narodu u domovini. Hajdinović je bio mišljenja da treba pustiti partizane da vladaju koju godinu, da ih se narod zasiti, a za to bi vrijeme trebalo pripremiti vojno i politički vodstvo te osigurati materijalna sredstva, kako bi akcija bila što uspješnija". Nasuprot Hajdinovića bila je grupa dopukovnika Temljenovića koja je zagovarala da se s akcijom ide odmah, bez odlaganja" Kasnije se, nažalost, ispostavilo da je Hajdinović bio u pravu (op.p.).

6. Zdenko Radelić: Križari, gerila u Hrvatskoj, 1945-1950., Zagreb, 2002. "Nedaleko od Paulovca (Vrban) je naišao na 19 pripadnika Crne legije, koji su pobjegli iz logora Velika Pisanica. Čuo je za incident u Zdencima kad je na nekom mitingu jedan student napao partizanskog delegata zbog progona Hrvata i rekao da je sada stanje gore nego u vrijeme Turaka. Kad su kod studenta pronašli pištolj, (milicioneri su ga na mjestu zatukli)".

7. Zdenko Radelić: Isto. "Službena prisega.... u kojoj se naglašava borba protiv komunizma, što se gotovo ponavlja u svim skupinama. No zanimljivo je da se u tekstovima prisega ne spominje ime Poglavlak, nego državni poglavar. Međutim u prisegama nekih skupina uopće se ne spominje državni vođa (t.j. Pavelić op.p.), vjerojatno što se ta titula vezivala uz Pavelićevo ime koje je bilo kod mnogih potencijalnih boraca kompromitirano".

8. Podravske novine, 5. siječnja 1946. "Martin Nemeć je početkom srpnja 1945. uputio jedno pismo časnoj sestri Plarentini Cеровski i časnoj sestri Nenadi Zvonar u gradsku bolnicu u Koprivnici da mu pošalju lijekove za njegove križare. Pismo su prenijele Anđela inković i Boža Bilić, obje iz Koprivnice i predale ga časnama (a časne su po donosifreljicama pisma poslale lijekove za križare op.p.). Okružni narodni sud u Bjelovaru donio je presudu kojom se osuđuju časna sestra Plarentina na 15 godina lišenja slobode sa prisilnim radom, Nenada Zvonar na 10 godina lišenja slobode s prisilnim radom, Bilić Boža na 5 godina i Sinković Anđela na 4- godinu lišenja slobode s prisilnim radom. Sud je uzeo u obzir njihovu dosadašnju neporočnost kao i priznanje, te ih je tako blago kaznio", (Za "blagost" izrečene kazne časne su sestre komunističkoj vlasti i bjelovarskom sudu bile" do groba zahvalne" op.a.).

9. Zdenko Radelić: Isto. "Izvjješće Ante Vrbana i Ljube Miloša... sa Bilogore, upućeno Predstavništvu Hrvatskog otpora u tuđini, 9.lipnja 1947. potpisano s "Podgorski" (Vrban) i "Lune" (Miloš), javlja se o problemima s uspostavljanjem kanala za prelazak granice. Konstatira se porazan odnos stanovništva prema njima s napomenom "To je bar Hrvatska, pa ipak nemožete takoreći dobiti ni komad kruha. Dojmovi iz Koprivnice su poražavajući".

10. Ivan Prusac: Tragedija Kavrana i drugova, Salzburg, 1967. "Ivodici grupa, koje su prebacivane preko kanala u Goli bili su Martin Nemeć, mladi, ustaški poručnik, poginuo u Mađarskoj koncem srpnja 1947., zatim Drago Kutleša, ustaški vodnik, teško ranjen u Mađarskoj te izručen Udbi u Zagreb, a treći vodić je Leon Zlatar, ustaški zastavnik, uhićen od mađarske policije i predan Udbi u Beogradu. Kasnije doveden u Zagreb, te pred Vrhovnim sudom u Zagrebu osuđen na smrt". Grupe prebačene preko kanala Gola su: I.grupa; Ljubo Miloš, ust. bojnik, Ante Vrban, ustaš.bojnik, Luka Grgić, ust.vodnik.

Grupa je uhićena 22. VII. 1947. II. grupa, u sastavu: Božidar Petračić, ust. bojnik, Vladimir Hranilović, ust. natporučnik, Vjekoslav Španiček, ust.natporučnik, Stjepan Križanić, ust. poručnik, Jozef Jezovšek, ust. natporučnik. Grupa uhićena 29. VII. 194-7. J. II. grupa; Milan Pribančić; pukovnik Mačekove zaštite, Božidar inčić, četnički major, Duško Tošić, četnički major. Grupa je uhaćena sredinom kolovoza 1947." (Autor Ivan Prusac napominje da ova grupa nije bila u vezi s operacijom "Gvardijan". Zašto je onda išla preko kanala Gola, sa vodicima Gvardijana koji su i nju preveli preko Drave i za koga je uopće radila(?), -ostaje.ne.razjašnjeno, op.a.) IV.grupa, u sastavu: Krešo Župan, ust.bojnik, Franjo Petek, ust. satnik, Želimir Liko, ust.satnik i vojni svećenik, Ivan Vragolović, domobranski natporučnik, Eduard Pribilović, ust.natporučnik, Mihajlo Čota, ust.zastavnik, Ivan Šop, ust.zastavnik, Ivan Prusac, ust. zastavnik (kasniji autor knjige "Tragedija Kavrana i drugova" op.a.), Kudolf Smak ust.logornik, Rudolf Mur, ust. tabornik, Mirko Marinković, ust. zbirnik, Ivan Šošić, ust. vodnik, Petar Jurčević, schutz polizej, Suljo Najdar, ustaša. Grupa uhićena 19. 9. 4 - 7. Preko kanala Gola prebačene su navedene četiri grupe, a ostalih 14 prebačeno je preko Slovenije. Sam vođa operacije Gvardijan uhićen je 3. VII. 1948.g. u posljednjoj 18. grupi (op.a.) Polazni položaj za prijelaz čamcima preko Drave za prve četiri grupe odabran je oko 100 metara nizvodno od skele koja je u to vrijeme povezivala Novačku sa Gabajevom Gredom. Moguće je da su emigranti hvatani od pripadnika Knoja nekoliko stotina metara u obližnjem šumarku uz Dravu, na području Gabajeve Grede, gdje su na prepad vezani žicom, potprani u kamione, te odvezeni u sjedište Udbe u Koprivnicu.

11. Ivan Prusac: Tragedija Kavrana i drugova, Salzburg, 1967. "Bojnik NDH Geco Altman navodi da ga je vodstvo (križarskog pokreta) i sam Božidar Kavran odredilo da bude časnik za vezu između Vodstva i Engleza, koji su radili u antikomunističkom odjelu u okupiranoj Koruškoj i Štajerskoj. Englezi su u to vrijeme u svojim tajnim;službama imali odvijte političke struje. Jedna je bila antifašistička, a druga antikomunistička. Ja sam (bojnik Altman op.a.) stupio u vezu s predstavnikom antikomunističke linije i zaključio sam da je ta linija bila ne samo dobronamjerna, nego je čak imala i interese (za naše probleme op.a.). Dokaz tome je i gospodin X, koji je na moju molbu iz zatvora izvukao ivicu Krilića uhapšenog u Austriji. No ova veza s Mr.X, iz engleske tajne službe nije dugo trajala, jer je on prekinuo rad u službi i nastavio studije na Oxfordu. Altmana je uputio na svog nasljednika, no od njega nije bilo nikakve koristi za (križarski) pokret, tako je veza s Englezima prekinuta. O dobronamjernosti Amerikanaca ne mogu dati odgovor jer s njima nisam imao direktne veze. Držim da se mirne duše može reći da se Englezi i Amerikanci antikomunistički nastrojani bili dobronamjerni prema akciji Hrvatskog državnog vodstva (operaciji Gvardijan op.a.). Osobno dvojmim da su Amerikanci znali za dvoličnu ulogu Engleza (prema Hrvatskom državnom vodstvu, napose one antifašističke struje koja nije bila sklona HDV-u, op.a.)

Suradnici, uz srdačnu zahvalu autora:

- Marija (Šain) Hajba, Hlebine / Koprivnica,
- Ivan Bele-c, Hlebine / Koprivnica,
- Barica hustafa, Hlebine,
- Stjepan Nemeć, Koprivnica,
- Marica (Blagus) Krtnanjek, Hlebine
- Alojzije Zlatar, Gola,
- Stjepan Gal, Gola,
- Stjepan Bedenik, Novačka,
- Franjo Mihoković, Novigrad Podravski,
- Ivan Mlinarić Cvetkovec,
- Branimir Pernarić, Gorica,
- Ferdo Filipović, Burđevac / Koprivnica

- Slavko uedvajić, Peteranec,
- Josip Cmrk, Peteranec
- Franjo Cmrk, Peteranec,
- Josip Posavec, Peteranec,
- Slavica Handke, Peteranec,
- Dragutin Fiarković, Rasinja,
- Mijo Zalesak, Koprivnica
- Andrija Kovačić, Gola / Koprivnica,.

LITERATURA:

1. Zdenko Radelić: "Križari - Gerila u Hrvatskoj ,194-5-5o" Zagreb, 2oo2.
2. Zvonimir Despot: "Plan lo.travanj i(li) operacija Gvardijan. .Podravski Zbornik, Koprivnica 2ooo/2ool.
3. Ivan Prusac: "Tragedija Kavrana i drugova', Svjedočanstvo preživjelog, Salzburg, 1967"
4. Ka ja Pereković: "Naše robijanje", Rijeka - Zagreb, 2oo4.
5. Stjepan Mraz:"Hrvatski državotvorni pokret u Hlebinama i njegov odjek u Podravini", Podravski zbornik, Koprivnica 1999.
6. Podravske novine, Koprivnica 29. prosinca 1945.
7. Podravske novine, Koprivnica 5. siječnja 1946.
8. Večernji list, Zagreb 15. srpanj 2oo6. "Operacija Raduša"
- 9.Grupa autora:"Crna knjiga komunizma", Paris, 1997.
10. Dr. Milivoj Kovačić: "Djelovanje sestara milosrdnica u Koprivničkoj bolnici", Podravski zbornik, 2oo5.